

Stockholm den 14 januari 2016

Till Justitiedepartementet

Diarie nr: Ju2015/06480/L5

Yttrande över departementspromemorian Ett särskilt tortyrbrott, Ds 2015:42

Sammanfattning

Civil Rights Defenders tillstyrker förslaget om en ny lag som kriminaliserar tortyr. Vi anser att befintlig svensk rätt inte omfattar alla delar av tortyrbrottet så som det är definierat i internationell och europeisk rätt varför, kriminalisering av ytterligare handlingar är nödvändigt. För att Sverige fullt ut ska leva upp till internationella åtaganden menar Civil Rights Defenders dock att utredarens förslag måste kompletteras bland annat genom att gärningsmannskapet klargörs alternativt utvidgas och att ansvar kan utkrävas även vid samtycke till tortyr eller underlåtenhet att ingripa mot tortyr.

Allmänna synpunkter

Civil Rights Defenders har granskat utredningens förslag och bakomliggande resonemang utifrån Sveriges internationella åtaganden att respektera och garantera mänskliga fri- och rättigheter. Vi välkomnar förslaget om en ny lag som kriminaliserar tortyr som ett brott. Vår uppfattning är att det är svårt, för att inte säga omöjligt att täcka in alla aspekter av tortyrkonventionens definition av tortyr utan att uttryckligen införa denna definition i nationell lag.

Vi instämmer i utredarens bedömning att det inte vore lämpligt att föra in tortyrbrottet i någon av de lagar som behandlas i utredningen. Liksom utredaren anser vi att det bästa tillvägagångssättet att straffbelägga tortyrhandlingar är att skapa en ny lag som kriminaliserar tortyrbrott.

Instiftandet av en sådan lag medför att man tydligt framhåller tortyrbrottens egenart och de särdrag som skiljer dem från de allmänna brotten i brottsbalken samt att man lyfter fram att brottet även har nära anknytning till internationella förhållanden. Genom att införa en särskild lag för tortyrbrott underlättas också möjligheten att knyta särskilda bestämmelser om ett utvidgat gärningsmannaskap, medverkan och ansvaret för överordnade till tortyrbrotten på sätt som nedan framgår.

10.3.1 Tortyrbrottet bör utgå från tortyrkonventionens definition av tortyr

Civil Rights Defenders tillstyrker förslaget att tortyrbrottet bör utgå från tortyrkonventionens definition av tortyr. Vi vill dock understryka vikten av att svenska domstolar använder konventionskonform tolkning av lagen liksom att Europadomstolens och FN:s Tortyrkommittés tolkningar av tortyrkonventionen måste beaktas vid tillämpningen av det svenska tortyrbrottet. Civil Rights Defenders anser att det av propositionen måste framgå att svenska domstolar ska tillämpa konventionskonform tolkning av lagen.

10.3.2 Vem ska kunna dömas för tortyr

Civil Rights Defenders tillstyrker att gärningsmannakretsen vad gäller tortyrhandlingar, begränsas till offentliga tjänstemän samt till andra som agerar såsom företrädare för det allmänna. På så sätt understryks vikten av att offentliga tjänstemän liksom personer som i och för sig inte är offentliga tjänstemän, men, som ändå utövar en motsvarande makt, exempelvis inhyrd personal från privata vaktbolag, inte får missbruka sin maktposition.

Medverkan till tortyr och ett utvidgat gärningsmannaskap

Civil Rights Defenders anser att regelverket om tortyrbrott måste medföra ett utvidgat gärningsmannaskap alternativt att gränsdragningen vad gäller medverkan respektive gärningsman förtydligas för att Sverige ska kunna anses straffbelägga medverkan till tortyr på sätt som föreskrivs av artikel 4 i Tortyrkonventionen.

Vi hänvisar här till utredarens redogörelse, sid 150, för Jugoslavientribunalens avgörande *Furundzija* där domstolen belyser vem som ska anses som gärningsman respektive ansvarig för att ha hjälpt till vid eller tillskyndat ett

brott. Enligt tribunalen bör alla de som medverkat i tortyrhandlingen, såväl administrativt som praktiskt anses vara gärningsmän. Den person som förhör offret ska enligt domstolen, anses vara lika skyldig till tortyren som den person som vållar de fysiska skadorna. Domstolen konstaterar att samtliga inblandade bör ses som gärningsmän eller medgärningsmän i faktisk mening. En person som har varit delaktig i tortyren bör enligt Jugoslavientribunalen endast undantagsvis dömas för medverkan till tortyr.

Befintlig svensk rätt riskerar leda till att en person endast blir dömd för medverkan istället för som gärningsman på ett sätt som inte överensstämmer med Sveriges internationella åtaganden. Konsekvensen skulle därtill bli en lindrigare påföljd än vad som bör anses vara påkallat för tortyrbrott.

Civil Rights Defenders anser att tortyrbrott måste innebära ett utvidgat gärningsmannaskap. Tortyrkonventionens och relaterad rättspraxis definition av medverkan respektive gärningsman måste ligga till grund för bedömningen av vem som kan dömas som gärningsman respektive som för medverkan.

Samtycke till tortyr eller underlåtenhet att ingripa mot tortyr

Under avsnitt 9.2.3 framgår att ”i svensk rätt saknas det en allmän skyldighet att ingripa mot annans brottslighet. Det innebär att som huvudregel är straffansvar inte aktuellt för den person som enbart befinner sig passivt i närheten av brottsplatsen.”

Civil Rights Defenders vill hänvisa till utredarens konstaterande på sid 63, där det framgår att ”Det inte är nödvändigt att det är den statlige företrädaren som utför den faktiska handlingen”; ”definitionen i konventionen täcker även de fall där handlingen sker på anstiftan eller med samtycke eller medgivande av en sådan person”; liksom slutsatsen att ”det bör innebära att även handlingar som utförs av privatpersoner bör kunna falla under tortyrkonventionens definition av tortyr när en statlig företrädare är medveten om handlingen och tillåter den att fortsätta.”

Trots detta konstaterande har utredaren inte givit några förslag i fråga om offentlig företrädarens ansvar att ingripa i fall gärningsmannen är en

privatperson. Civil Rights Defenders anser att utredningens förslag måste kompletteras med en skrivning om att medverkan till tortyr även inkluderar fall då en statlig företrädare är medveten om handlingen och tillåter den att fortsätta. Detta även i fall gärningen utförs av en privatperson.

Mot bakgrund av att gränsdragningen för vad som ska anses vara tortyr och andra former av omänsklig, grym eller förnedrande behandling, kan vara svårbedömd anser Civil Rights Defenders att förarbetena måste klargöra att Brottsbalkens bestämmelser är tillämplbara på statliga företrädares underlåtenhet att ingripa, förhindra och tyst samtycka till alla former av omänsklig och grym eller förnedrande behandling som omfattas av Europakonventionens artikel 3. Ett sådant klargörande är även nödvändigt för att Sverige ska kunna sägas leva upp till artikel 16 i Tortyrkonventionen.

10.3.3 Tortyrbrottet bör utöver kraven på allvarlig smärta och svårt lidande omfatta ett straffrättsligt ansvar för den som orsakar allvarlig skada

Civil Rights Defenders tillstyrker utredningsförslag att tortyrbrottet även ska omfatta skador. Allt annat vore otillräckligt i relation till tortyrkonventionens definition av tortyr.

10.3.4 Endast handlingar som utförs i ett visst syfte bör kunna bedömas som tortyr

Civil Rights Defenders tillstyrker utredningens förslag att de syften som räknas upp i tortyrkonventionen bör utgöra utgångspunkt för vilka syften som kan beaktas vid tillämpningen av det svenska tortyrbrottet. I detta sammanhang vill vi dock understryka vikten av att svenska domstolar använder konventionskonform tolkning av lagen liksom att Europadomstolens och FN:s Tortyrkommittés tolkningar av definitionen av syfte måste beaktas vid tillämpningen av det svenska tortyrbrottet.

10.3.5 Det behövs inget undantag för smärta eller lidande

Civil Rights Defenders tillstyrker utredarens bedömning att det inte behövs något undantag för smärta eller lidande som uppkommer enbart genom eller är förknippade med lagenliga sanktioner liksom utredaren anser vi att det inte

ska finnas något utrymme att legitimera tortyr. Sådana handlingar bör alltid vara förbjudna.

10.3.6 Endast uppsåtliga gärningar bör kunna bedömas som tortyr

Civil Rights Defenders instämmer i utredningens uppfattning att endast uppsåtliga gärningar bör kunna bedömas som tortyr. Fall där gärningsmannen saknar uppsåt men ändå gör sig skyldig till brott exempelvis på grund av oaktsamhet omfattas av de allmänna brottsbestämmelserna. På så sätt bör adekvat lagföring av exempelvis oaktsamhet vara säkerställd.

10.4 Straffskalan för tortyrbrott - tortyrkonventionens krav på att tortyrhandlingar ska beläggas med adekvata straff

Civil Rights Defenders vill hänvisa till avsnittet ovan om medverkan. Vi vill understryka vikten av ett utvidgat gärningsmannaskap vad gäller tortyrbrott. Att bli dömd som gärningsman medför en strängare påföljd än vad som är påkallat för medverkan. För att Sverige ska leva upp till artikel 4 i tortyrkonventionen behöver lagens definition av medverkan respektive gärningsman harmoniseras med Tortyrkonventionen.

10.5 Överordnades ansvar - för underlydandes tortyr

Civil Rights Defenders instämmer i utredningens bedömning att det behövs en särskild reglering av överordnades ansvar för tortyrhandlingar. Vi anser dock att förarbetena måste klargöra att ansvaret i enlighet med artikel 3 i Europakonventionen, även omfattar omänsklig och förnedrande behandling. Detta med anledning av ovan nämnda gränsdragningsvårigheter.

10.6.2 Försök, förberedelse, stämpling och underlåtenhet att avslöja brott

Civil Rights Defenders tillstyrker att försök till tortyr ska vara straffbart. Allt annat vore otillräckligt vad gäller artikel 4 i Tortyrkonventionen.

Civil Rights Defenders tillstyrker även förslaget att förberedelse och stämpling till tortyrbrott samt underlåtenhet att avslöja brott ska vara straffbart. En bestämmelse som straffbelägger underlåtenhet att anmäla tortyrbrott kan också bidra till att uppfylla konventionens långtgående bestämmelser om ansvaret för överordnade. Vi anser dock att underlåtenhet att anmäla alla

former av tortyr, grym, omänsklig och förnedrande behandling måste vara straffbart. Vi anser att utredaren måste klargöra detta i syfte att minska gränsdragningsproblem men även för att säkerställa full efterlevnad av artikel 3 i Europakonventionen.

10.8 Tortyrbrottet bör omfattas av universell jurisdiktion

Civil Rights Defenders tillstyrker förslaget att svenska domstolar får behörighet att döma över tortyrbrott oavsett var brottet har begåtts och oavsett gärningsmannens eller målsägandes nationalitet (universell jurisdiktion). Rådande svensk rätt brister i förhållande till Tortyrkonventionens krav på universell jurisdiktion varför införandet av en sådan bestämmelse är nödvändig.

10.9 Tortyrbrottet bör undantas från preskriptionstider

Civil Rights Defenders tillstyrker förslaget att tortyrbrott ska undantas från bestämmelserna om preskription.

Stockholm som ovan

Råbert Hårdh
Chef